

MEDICINA D'OCCITÀNIA

NOTA SOBRE LA HISTORIA DE LA METAL·LOSCÒPIA I LA METAL·LOTÈRÀPIA EN EL TRACTAMENT DE LA HISTÈRIA. L'OBRA DE VÍCTOR BURQ (N. RODEZ, AVEYRON, 1822 – 1884)

Edelmira DOMÈNECH; Jacint CORBELLA
Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: Es dona notícia de l'obra de Victor Burq, que va tenir una certa difusió cap a l'últim terç del segle XIX, sobre la utilització d'alguns metalls en el tractament de la histèria. Informe de la Societat de Biologia, amb intervenció de Charcot, Luys i Dumontpallier. Polèmiques. Algunes dades sobre l'autor.

PARAULES CLAU: Burq, histèria, neurosis, metal·loscòpia, metal·loteràpia, Charcot, Aveyron, medicina d'Occitània.

L'autor: Jean Antoine Victor Burq, era un metge francès, nascut a Rodez, capital del departament francès de l'Aveyron el 8 de juliol de 1822. Es doctorà a la facultat de medicina de París el 7 de febrer de 1851. Fins ara no hem vist gaires dades sobre la seva vida, i menys sobre els primers anys. Va destacar principalment en els estudis sobre utilització d'alguns metalls en terapèutica, en aplicació directa sobre la pell. Va tenir més ressò aquest aspecte que va tenir una època curta de popularitat, principalment per la utilització que en féu Jean Martin Charcot en el seu servei de la Salpêtrière. Charcot era un dels "grands patrons" de la psiquiatria francesa del seu temps, i i potser la màxima autoritat en el camp de la histèria. La utilització dels metalls va promoure una certa polèmica.

El llibre de 1853. Burq va treballar en el tema des de molt jove i ja l'any 1853, als trenta anys, va publicar a París, per G. Ballière, editor important, un llibre de títol curt "*Métallothérapie*" i subtítol molt llarg, com va ser costum durant molt de temps: "*Nouveau traitement des maladies nerveuses, paralysies, rhumatisme chronique, spasmes, névralgie, chlorose, hystérie, hypocondrie, délire, monomanie, etc.; des convulsions de l'enfance, du choléra, des crampes des cholériques, etc. par les applications métalliques*".

En aquest subtítol ja separa subtilment, per medi d'un punt i coma, dos aspectes, la visió més lligada a malalties nervioses, tot i que hi ha també el reumatisme

i la clorosi, d'altres aspectes més orgànics: les convulsions en els nens i el còlera, principalment les contraccions. Sobre el còlera en degué tenir prou experiència, perquè hi hagué epidèmia i entre els seus mèrits, en un expedient oficial quan se li concedeix tardanament la legió d'honor, esmenta que li fou concedida la "medaille d'argent pour les services rendus dans le choléra de 1849" (1850).

Em que consistia el seu mètode?. Bàsicament en la utilització d'alguns metalls en terapèutica. Pel què fou més conegut, al cap dels anys, va ser per la utilització externa, sobre la pell, en malalties histèriques. També hi ha la administració per via interna.

La seva personalitat no fou desconeguda, ni ha quedat oblidada, tot i que ell es queixa, quan ja és vell, del poc cas que s'ha fet del seu mètode, del que és considerat inventor. Així ha estat recollit per Postel i Quétel, un dels textos més importants d'història de la psiquiatria, principalment a França (p. 599), que ho defineixen prou clar: "Burq és l'inventor de la metal·loteràpia, o utilització dels metalls, per via interna o externa, com agent terapèutic". Evidentment que hi ha una "exageració" gairebé podríem reblar: excessiva. Per via externa, sobre la pell, van tenir el seu moment de popularitat a partir del treball de Charcot. Podríem recordar les tècniques de Mesmer, un segle anteriors. Però la utilització de metalls com a medicament per via interna, i també externa, era practicada àmpliament des de feia segles.

Precedents. Així en el cas del mercuri, en el tractament de la sífilis, amb tots els efectes negatius, iatrogènics es pot dir en llenguatge d'avui. Va ser l'antisifílic de preferència des del segle XVI fins a començament del XX, en que s'introduí el salvarsan. Les fregues amb pomades mercurials eren també una forma terapèutica freqüent. També les pomades d'òxid groc de mercuri,

front a infeccions cutànies. Per altra part l'antimoni, per via digestiva, que formava part de la "píndola perpètua", com a laxant en el tractament de l'estrenyiment, sobretot a França, on va arribar a ser prohibit i admès de nou, més d'un segle abans de Burq. També algun compost de plom, i encara algun altre, sense oblidar la importància, gairebé simbòlica, que es donava a l'or.

Sembla que el primer que va utilitzar Burq va ser el coure, en forma de coberta exterior, "armadura de coure", en el tractament del còlera. De fet, anys més tard, va publicar una "*Monographie du cuivre contre le choléra*", el 1869. (Postel-Quétel, 599). De seguida publica una "*Nouvelle doctrine et nouveau traitement des maladies nerveuses*". Després ve el llibre de 1853, ja esmentat, i encara una edició de 1871.

En alguna obra seva es diu que l'autor era antic professor lliure de metal·loteràpia aplicada a la patologia nerviosa, i metge consultor a Vichy i a Niça. Una altra de les aplicacions d'aquesta tècnica va ser en la diabetis. Un text seu és "*La métallothérapie à Vichy contre la diabète et la cachexie alcaline*", el 1881.

Li preocupava la validació, el reconeixement de la seva obra, i es queixa del poc ressò que tenia. Diuen Postel i Quétel que tot l'anterior. "tout ceci n'aurait d'intérêt qu'anecdotique", si Burq no hagués enviat un escrit a Claude Bernard, president de la Société de Biologie, demanant-li una valoració de la seva obra. El president va designar una comissió, la "*Commission du Burquisme*" per emetre un dictamen. La van formar tres membres importants de la Société: Charcot, Luys i Dumont Pallier. S'hi van estar un any i al final van donar una opinió favorable sobre la teoria de Burq. Sembla que l'opinió de Charcot fou molt important, però també Dumont Pallier l'any 1889 (quan ja era mort Burq), que presidia el Congrés internacional d'Hipnotisme", va fer l'elogi d'aquell treball.

Reconeixement: La Legió d'Honor. Cal dir que l'any 1882 li va ser atorgada pel govern la condecoració més important de França, la Legió d'Honor (LH). Es conserva bé el seu expedient que aporta algunes dades sobre Burq. La documentació precisa que va néixer el 8 de juliol de 1822. Té interès perquè en algun treball es dubta entre el 1822 i el 1823. També posa el seu nom de naixement: Jean Antoine Victor, quan sovint és citat com Victor Jean-Marie.

Tria com a padrí per ser introduït a la LH el doctor Gustave Monod (bastant clar amb la seva lletra), però

en un altre document aquest nom queda poc llegible. Va pagar 25 francs sembla que pels documents i expedient. Aquesta documentació és de lliure consulta en l'epígraf "Leonore" de la web de la LH. En aquesta concessió es diu: "a été **Chevalier** de la Légion d'Honneur par décret du 31 "ocbre" 1881 i rep la condecoració el 12 d'abril de 1882. Va morir dos anys més tard, el 19 d'agost de 1884, als seixanta-dos anys, a l'Abbaye-aux-Bois, departament aleshores de Seine-et-Oise.

Altres aspectes de la metal·loteràpia. Burq, evidentment ni la va inventar ni es va acabar amb ell. Un antecedent important, que explica el propi Burq en un llibre seu, i des del mateix títol, és el perkinisme. Un altra, conseqüència de l'impacte que tingué Burq, és la comercialització d'aquesta forma de terapèutica, en forma del negoci de l'aplicació de les plaques metàl·liques, o la seva mateixa fabricació.

El Perkinisme. Va ser introduït, al territori dels Estats Units, pocs anys després de la independència, per Elisha Perkins, nascut el 1741, metge exercint a Plainfield, Connecticut. Va inventar un mètode terapèutic que en el seu temps tingué una certa celebritat, que es va estendre per Europa, més a Anglaterra i Dinamarca, i va durar uns quants anys. Es basava en la utilització de dues agulles que no eren totalment primes sinó una mica còniques. Havien de ser de dos metalls diferents, una era groga, semblant al llautó, i l'altra blanc-blavosa, potser de ferro blanc, no imantat. Les aguantava unides per la base, i les passava per les zones on hi havia manifestacions patològiques, principalment dolor. Al principi les va emprar per a tractar la gota i el reuma; després per més indicacions. Van tenir èxit i van arribar a una certa difusió popular i a les caricatures. També va tenir fortes crítiques de l'estament mèdic. Va morir el 1799.

El conjunt del "tractor metàl·lic" tenia uns sis cm. El seu fill Benjamí Perkins va continuar amb la tècnica i va publicar un llibre sobre la influència dels tractors metàl·lics en el cos humà (Londres, 1799). L'any anterior se n'havia publicat un altre a Copenhague. Va tenir alguns continuadors i ha estat objecte d'estudis històrics posteriors.

Seguidors de Burq. Burq va morir el 1884. La idea hi era, poc acceptada durant trenta anys, però al final amb l'informe de la comissió de la Societat de Biologia, tingué ressò. Charcot va preferir seguir amb l'hipnotisme i la suggestió en les malalties histèriques; però Luys hi va creure i sobretot Dumont Pallier, que en va fer elogis,

ho aplicà i es diu que va arribar a fer el ridícul entre els metges. Altres eren més negociants i així es va fer una societat per la utilització de les que en deien "plaques dinamodèrmiques". La van començar els doctors Girde i Pinel, però poc més tard Edouard Moron i Eugène Legras, que van titrar més pel dret i crear el "Sanatorium vitaliste de Rochecorbon", que ja va tenir història pròpia durant bastants anys, es feien cures i es venien plaques. De Burq ja gairebé no se'n recordaven.

Modernament alguns llibres de Burq s'han tornat a reimprimir, a partir dels originals, i tenen una certa comercialització i difusió per internet.

Comunicació presentada al XVIII Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Igualada-Montserrat 20-22 de juny de 2014

